

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ
НАУК РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН
Қазақстан Республикасының
педагогикалық университетінің
Абая

THE BULLETIN

THE NATIONAL ACADEMY OF
SCIENCES OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN
Abai Kazakh National Pedagogical
University

PUBLISHED SINCE 1944

6 (400)

NOVEMBER – DECEMBER 2022

ALMATY, NAS RK

БАС РЕДАКТОР:

ТҮЙМЕБАЕВ Жансейіт Қансейітұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан)

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

БИЛЯЛОВ Дархан Нұрланұлы, PhD, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 2**

ҒАЛЫМ ХАТШЫ:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Абай атындағы ҚазҰПУ Педагогикалық білімді дамыту орталығының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

САТЫБАЛДЫ Әзімхан Әбілқайырұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Экономика институтының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Әбдіжапар Жұманұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Халықаралық инновациялық технологиялар академиясының президенті (Алматы, Қазақстан), **Н = 6**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилян академиясы» ұлттық университетінің кафедра меңгерушісі (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К. Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және менеджмент университетінің кәсіптік білім берудің педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Ләззат Мыктыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), **Н = 3**

БУЛАТБАЕВА Күлжанат Нурымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 2**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар және мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), **Н = 2**

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихевна, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры, (Алматы, Қазақстан), **Н = 3**

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының Хабаршысы».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.). Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген

№ 16895-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Тақырыптық бағыты: *әлеуметтік ғылымдар саласындағы зерттеулерге арналған.*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

Тиражы: 300 дана.

Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., тел.: 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы, 2022
Типографияның мекен-жайы: «Аруна» ЖК, Алматы қ., Мұратбаев көш., 75.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

ТУЙМЕБАЕВ Жансент Кансеитович, доктор филологических наук, профессор, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

БИЛЯЛОВ Дархан Нурланович, PhD, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального педагогического университета им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

УЧЕНЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

САТЫБАЛДИН Азимхан Абылкаирович, доктор экономических наук, профессор, академик НАН РК, директор института Экономики (Алматы, Казахстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Абдижапар Джуманович, доктор экономических наук, профессор, почетный член НАН РК, президент Международной академии инновационных технологий (Алматы, Казахстан), **Н = 6**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Лязгат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А.Букетова (Караганда, Казахстан), **Н=3**

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), **Н=2**

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), **Н = 3**

«Вестник Национальной академии наук Республики Казахстан».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: ООО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы).
Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № **16895-Ж**, выданное 12.02.2018 г.

Тематическая направленность: *посвящен исследованиям в области социальных наук.*

Периодичность: 6 раз в год.

Тираж: 300 экземпляров.

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, тел. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© Национальная академия наук Республики Казахстан, 2022

Адрес типографии: ИП «Аруна», г. Алматы, ул. Муратбаева, 75.

EDITOR IN CHIEF:

TUIMEBAYEV Zhansait Kanseitovich, Doctor of Philology, Professor, Honorary Member of NAS RK, Rector of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan).

DEPUTY CHIEF DIRECTOR:

BILYALOV Darkhan Nurlanovich, Ph.D, Honorary Member of NAS RK, Rector of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

SCIENTIFIC SECRETARY:

ABYLKASSYMOVA Alma Esimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Executive Secretary of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

EDITORIAL BOARD:

SATYBALDIN Azimkhan Abilkairovich, Doctor of Economics, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Institute of Economics (Almaty, Kazakhstan), **H = 5**

SAPARBAYEV Abdizhapar Dzhumanovich, Doctor of Economics, Professor, Honorary Member of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology (Almaty, Kazakhstan) **H = 6**

LUKYANENKO Irina Grigor'evna, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of the National University "Kyiv-Mohyla Academy" (Kiev, Ukraine) **H = 2**

SHISHOV Sergey Evgen'evich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education of the Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), **H = 4**

SEMBIEVA Lyazzat Maktybekova, Doctor of Economic Science, Professor of the L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 3**

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy of Buketov Karaganda University (Karaganda, Kazakhstan), **H = 3**

BULATBAYEVA Kulzhanat Nurymzhanova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarın (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 2**

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-chief of the journal «Standards and monitoring in education» (Moscow, Russia), **H = 2**

YESSIMZHANOVA Saira Rafikhevna, Doctor of Economics, Professor at the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), **H = 3**.

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty). The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications

of the Republic of Kazakhstan **No. 16895-Ж**, issued on 12.02.2018.

Thematic focus: *it is dedicated to research in the field of social sciences.*

Periodicity: 6 times a year.

Circulation: 300 copies.

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2022

Address of printing house: ST «Aruna», 75, Muratbayev str, Almaty.

BULLETIN OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Volume 6, 189-199

<https://doi.org/10.32014/2022.2518-1467.401>

ӘОЖ 37.012; МҒТАР 14.15.

Б. Хасен¹, Ж. Жұмабаева^{2*}, Ж. Дүйсебекова¹

¹Сулейман Демирель университеті, Алматы, Қазақстан;

²Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты, Алматы, Қазақстан;

E-mail: janar_tolendi@mail.ru

БАСТАУЫШ СЫНЫПҚА АРНАЛҒАН «МУЗЫКА» ОҚУЛЫҚТАРЫ МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ПСИХОЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ТҮРҒЫДАН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЖАС ЕРЕКШЕЛІГІНЕ СӘЙКЕСТІГІ

Аннотация. Оқулық оқушылардың оқу материалын меңгеруге ықпал етіп, негізгі білім-білік дағдысын дамытуға, шығармашылығын одан әрі жетілдіре түсуге және өз бетімен білім алып ізденуіне толықтай жауап беретін құрал болып табылады. Мектеп оқулықтарына қойылатын өз талаптары бар. Бұл талаптар дидактикалық, әдістемелік және әдіснамалық, психологиялық-педагогикалық жағынан қарастырылады.

Жаңа бағдарламаға негізделген қазіргі мектеп оқулықтарының пәндік-білімдік парадигмаға негізделген әрі репродуктивтік сипаттағы дәстүрлі оқулықтардан ерекшелігі қандай деген мәселе мақалада қарастырылады. Соның ішінде 2017-2020 жылдар аралығында «Атамұра» баспасынан жарық көрген «Музыка» оқулықтары алынды (Құлманов, т.б., 2017; Құлманов, т.б., 2018; Құлманов, т.б., 2019; Оразалиева, т.б.2020). Білім беру деңгейінің 1-4 сыныптарына арналған «Музыка» пәнінің жаңартылған мазмұндағы Типтік оқу бағдарламасына сәйкес дайындалған оқулықтың оқушының қабылдауына, білім алуына және біржылдық оқу материалды еркін игеруіне жауап бере ала ма деген мәселе деректер арқылы талданып отыр. Сонымен қатар мақалада әр сыныпқа арналған Музыка оқулығының мазмұны оқушылардың білім сапасын арттыруда және жас ерекшеліктеріне сәйкес теориялық әрі практикалық ұғымдарды қалыптастыруда жүйелі берілген бе деген өзекті мәселелер айтылады. Мақалада Музыка оқулығындағы тапсырма мазмұны мен мәтіннің баланың қабылдауына сәйкестігі таладулар негізінде сипатталады.

Зерттеу жұмысының негізгі мақсаты – Музыка пәніне арналған оқулықтардың мазмұнын психолінгвистикалық тұрғыдан анықтау. Сондай-ақ, оқулық мазмұнын басқа да елдегі оқулықтардың мазмұнымен салаыстыра отырып қарастыру.

Түйін сөздер: психолінгвистика, оқулық, қабылдау, оқушы, мәтін.

Б. Хасен¹, Ж. Жумабаева^{2*}, Ж. Дүйсенбекова¹

¹ Университет имени Сулеймана Демиреля, Алматы, Казахстан;

² Институт языкознания имени Ахмета Байтурсынова, Алматы, Казахстан.

E-mail: janar_tolendi@mail.ru

ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СООТВЕТСТВИЯ УЧЕБНИКОВ ПО ПРЕДМЕТУ «МУЗЫКА» ДЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ ВОЗРАСТНЫМ ОСОБЕННОСТЯМ УЧАЩИХСЯ

Аннотация. Учебник является одним из основных средств обучения, способствующих усвоению учащимися учебного материала, развитию их основных умений и навыков, а также инструментом, способствующим развитию творчества и умения самостоятельного поиска знаний. Школьные учебники должны соответствовать определенным требованиям: дидактическим, психолого-педагогическим, методическим и методологическим.

В статье рассматривается отличие современных школьных учебников, разработанных в соответствии с новой программой обучения, от традиционных учебников, разработанных в соответствии с предметно-образовательной парадигмой и носящих репродуктивный характер.

Анализ проводится на примере учебников «Музыка», выпущенных издательством «Атамұра» в период с 2017 по 2020 годы (Кульманов, Т.Б., 2017; кульманов, Т.Б., 2018; кульманов, Т.Б., 2019; Оразалиева, Т.Б., 2020). В процессе анализа вышеуказанных учебников рассматривается вопрос о том, может ли учебник, подготовленный в соответствии с типовой учебной программой обновленного содержания предмета «Музыка» для 1-4 классов, отвечать за восприятие и свободное усвоение обучающимся учебного материала в течение всего учебного года.

В статье также рассматривается систематичность представления знаний и умений в содержании учебников по музыке для каждого класса и ее связь с повышением качества знаний учащихся и формированием теоретических и практических понятий в соответствии с их возрастными особенностями на примерах анализа соответствия содержания заданий и текста восприятию ребенка, а также содержания зарубежных учебников. Основной целью данной исследовательской работы является рассмотрение содержания учебников по предмету музыка для начальной школы с психолингвистической точки зрения.

Ключевые слова: психолингвистика, учебник, восприятие, ученик, текст.

B. Hasan¹, Zh. Zhumabayeva^{2*}, Zh. Duisebekova¹

¹Suleyman Demirel University, Almaty, Kazakhstan;

² Akhmet Baitursynov Institute of Linguistics, Almaty, Kazakhstan.

E-mail: janar_tolendi@mail.ru

CORRESPONDENCE OF “MUSIC” TEXTBOOKS FOR PRIMARY SCHOOL TO STUDENTS’ AGE CHARACTERISTICS FROM A PSYCHOLINGUISTIC POINT OF VIEW

Abstract. Textbooks are usually seen as a means of facilitating learning, helping the development of basic skills and abilities and enhancing students’ creativity and autonomy. Textbooks for school subjects have their own didactic, methodical and methodologic, psychological and pedagogic requirements.

The article considers the question of how new school textbooks based on the new education program differ from traditional textbooks developed on the subject-based paradigm with the accent on rote learning. «Music» textbooks for primary school (1-4 grades) published by «Atamura» in the period from 2017 to 2020 are analysed in this article (Kulmanov, T.B., 2017; Kulmanov, T.B., 2018; Kulmanov, T.B., 2019; Orazalieva, T.B., 2020).. The analysis aims to find out if «Music» textbooks for primary students developed in accordance with the updated curriculum can foster perception, understanding and learning of particular topics during a school year. The article also considers the question whether the content of music textbooks for each level is systematic and helps improve the quality of students’ knowledge and form theoretical and practical concepts in accordance with students’ age characteristics. Correspondence of tasks and texts content in the textbooks to child perception is also taken into consideration. Aforementioned textbooks content is also compared to the content of the books for the same subject and level used in other countries.

Thus, the aim of the given research work is to determine if the the content of Music textbooks for primary school is suitable for primary students from the point of view of psycholinguistics.

Key words: psycholinguistics, textbook, perception, student, text.

Кіріспе. Уақыт жылжып, қоғам ауысқан сайын адамзаттың сұранысы өзгереді, жаңа ұрпақ та өз заманына лайық жаңа дүниені игеруді талап етеді. XX ғасыр басында, 1927 жылы, мұғалім Мұстапа ұлы Сейіт-баттал: «Ең керегі қазір – оқу құралдары.... Алдымен бастауышқа, одан жеті жылдық мектептерге кітап даярлауымыз керек. Құр жел сөзбен бала білім ала алмайды... Орта мектептер де қазақ тілінде болсын деген қарар бар. Болсын дегенмен, өзінен-өзі қазақша болып кетпейді. Оған да қазақша тілде құрал, қазақша білетін оқытушы керек. Олай болса, о керек, бұ керектің бәрінен де мектептерге кітап керек. Әрбір маман өзі қолданған ісін жақсы біледі... Енді біз, мұғалімдердің айтатынымыз: бізге оқытуға кітап керек» – деп бала оқыту үшін оқулықтың

аса маңыздылығын ескерткен өз мақаласын жариялады (Жубаева, 2013:288-293]. Содан бері арада бір ғасыр уақыт өтті. Түрлі бағдарламалар дайындалып, соның негізінде оқулықтар шықты, қоғам оқулықтың маңыздылығын түсінді, оқушыларды оқулықпен қамтамасыз етуге мемлекет тарапынан арнайы қаражат бөлініп, оқулық мазмұнын уақыт талабына сай жаңғырту үшін түрлі жұмыстар жасалды.

Соған қарамастан қазіргі таңда Қазақстанда оқу әдебиеттерінің сапасы білім беру саласындағы ең күрделі мәселелердің біріне айналып отыр. Оқулық авторларына қойылатын нақты талаптардың толық болмауы, оқулық жазуды баспалардың ұлт болашағы ретінде емес, кейде қаражат көзі деп тануы, оқу әдебиеттерінің қысқа мерзімде асығыс дайындалуы, сынақтан өткізу мерзімінің қысқалығы, сараптама жасаушылардың кәсіби жеткіліксіздігі мен пікір бостандығының шектеулігі сияқты жағдайлар түрлі мәселелердің туындауына себеп болып отыр. Оқулық жазуға қойылатын жалпы талаптар болғанымен, автордың мектепте сабақ өткізіп, оқушымен тікелей жұмыс жасамауының салдарынан оқушының жас ерекшелігіне сай психологиялық жағдайын ескере алмауы оқулық сапасына кері әсер етіп отырғанын практика көрсетіп отыр. Оқушының мүмкіндігі мен уақытты ескермеу оқулықты шектен тыс күрделендіріп, толыққанды пайдалануға икемсіз етіп отыр. Мектепте сабақ 40 минут. 5-10 минут ұйымдастыру, бағалауға кетсе, 30 минут материалмен жұмыс жасалады. Қазақстан мектептеріндегі бір сыныпта отырған оқушы санының көптігі де оқыту үдерісін баяулатып, оқулықта берілген материалды жан-жақты, тұтас игеруге кедергі келтіреді.

Оқулыққа қойылатын дидактикалық, әдіснамалық және әдістемелік, психологиялық-педагогикалық талаптардың бар. Осылардың ішінде психологиялық-педагогикалық келетін болсақ, төмендегідей беріледі:

- оқушылардың психологиялық, жас және жеке дара ерекшеліктері мен қабілеттері;

- оқу материалдарының оқушылар үшін маңыздылығы;

- оқушылардың өздігінен білім алуға, дамуға ынталануы;

- оқушыларға оқу міндеттері мен тапсырмаларды, оқу материалдарын меңгеру тәсілдерін таңдау мүмкіндігінің берілуі;

- позитивтік көңіл-күйдің сақталуын қамтамасыз ету, ынтасын қолдау;

- оқушылардың оқу процесін өзін-өзі бақылау мүмкіндігін қалыптастыру, ойлау рефлексиясын жандандыру. Аталған психологиялық-педагогикалық талаптар қазіргі оқулықтарда қаншалықты сақталған?

Білім саласындағы осындай мәселелерді бағамдау мақсатында бастауыш сыныптардағы оқытылатын «Музыка» пәні зерттеу нысанына алынып, оқулықтағы мәтіндердің тіліне психолінгвистикалық тұрғыдан қарастырылды, оқулықта берілген тапсырмалар жүйесі зерделенді.

Материалдар мен әдістер. Осындай мәселелерді талдау мақсатында, мақаламыздың зерттеу нысаны ретінде, 2017-2020 жылдар аралығында «Атамұра» баспасынан жарық көрген «Музыка» оқулықтары алынды

(Құлманов, т.б., 2017; Құлманов, т.б., 2018; Құлманов, т.б., 2019; Оразалиева, т.б.2020). Оқулықтар білім беру деңгейінің 1-4 сыныптарына арналған «Музыка» пәнінің жаңартылған мазмұндағы Типтік оқу бағдарламасына сәйкес дайындалған. Осы оқулықтардың ішіндегі мәтіндер мен тапсырмалар алынып, олардың тіліне психолінгвистикалық талдау жасалды. Талдау нәтижесіне практикалық тұрғыдан көзжеткізу мақсатында орта мектептерге арнайы барып, «Музыка» пәніне қатыстылды, пән мұғалімдерімен сұхбаттасып, талдау материалдары талқыланды.

Талқылау. Музыкамен қарым-қатынас жасау, бір жағынан жеке тұлғаның рухани дамуын, өзіндік өрістеуін жақсартса, екіншіден, музыкалық қызметтің ұжымдық түрі (хормен және ансамбль құрамында ән айту, бірлескен музыкалық ансамбльде ойнау т.б.) оқушылардың музыкалық-шығармашылық қызметінің дамып, қалыптасуын қамтамасыз етеді, оларды музыканы ұжымдық түрде сезініп, жақындастыра түседі (Дүкенбай, т.б. 2009). Музыкалық білім беру жүйесі (тәрбие, оқыту, дамыту) оқушының эстетикалық сезімін, көркемділікті, әсемдікті сезініп, түйсінуді өнер мен қоршаған ортаның бір-бірімен үйлесімділігін арқылы эстетикалық ләззат алуына жағдай жасайды. Музыка өнерінің өзіне тән қоғамдық қызметі бар. Ол қызмет жас ұрпаққа музыкалық тәрбие беріп, оқыту барысында анықталады. Музыка өнерінің тұлғалық - өзгертушілік қызметін мынадан көрінеді: оқушының қандай музыкалық айналысқанына қарамастан, оның шығармашылық мінезінің қалыптасуына ықпал етіп, тұлға ретінде дамытады. Музыкамен шұғылдана отырып оқушы сезімдік, ерік-жігерлік, интеллектуалдық қасиеттерді бойына жинайды, мінез-құлқында өзгерістер жүреді (Дүкенбай, т.б. 2009). Олай болса, музыка оқулығының баланың шығармашылыққа бейімделуіне, тұлға болып қалыптасуына ықпалы бар ма? Осы ретте Музыка оқулықтарына талдау жасалды. Бастауыш сыныпқа арналған «Музыка» оқулығының 2-4 сыныптарын авторлардың бір тобы ғана жасаған. Оқулық авторларының әр сыныпта түрлі емес, бірдей авторлардан құралуын тиімді деп есептейміз. Бұл өз кезегінде оқу материалдарын берудегі жүйелілікті қалыптастырады. Өткен сынып оқулықтарындағы берілген материалдарды авторлар жақсы білгендіктен, келесі сыныпта берілген білімді қайталата отырып, спиральды оқытуды жеңіл жүзеге асыра алады. Бала оқулық материалдарын оңай қабылдауы үшін оқулықтың мәтіні ғана емес, мәтіннен тыс аппаратының да маңызы зор. Салынған суреттердің анықтығы мен бояуының қанықтығына, суретте бейнелеген адамдардың эмоциясына оқушылардың ерекше назар аударатынын байқадық. Бірінші сынып оқулығындағы балаларға жол сілтеуші ретінде ұсынылған кейіпкер Жұлдызша 2-сыныпта басқа авторлар болғандықтан алынбаған. Үлкендер үшін бұл маңызды болмауы да мүмкін, алайда мұндай детальдар баланың назарынан тыс қалмайды.

1-сыныптың 33-сабағындағы 5-тапсырмада «Құлыншақ» әні берілген:

Күн нұрынан жаралғандай,
Асылым еркем.

Қылығыңа көз тоймайды,
Сөздерің әсем.
Арда елдің ерке өскен
Ар-намысы сен.

Ата-анаңның мақтанышы,
Қуанышы сен (Оразалиева, т.б., 2020).

Көріп отырғанымыздай ән балаға, сәбиге арналған, бірақ әнді суретпен көркемдегенде суретші кең даладағы құлынның, аттың суретін салған. Бұл оқушының мәтіндегі «құлыншақ» сөзінің ауыспалы мағынасын қабылдауға кедергі келтіреді. Себебі бала танымы визуальды элементті тез қабылдайды да, ән мәтінін суреттегі жылқы төлі құлыншаққа арналған деп түсінеді.

1-сыныпта «Он саусақ», «Сәлем мектеп», «Әнші балапан», «Балақан мен алақан», «Тұлпарым» қатарлы балалар жасына лайық жақсы туындылар ұсынылған. Оқулықта бір сабақта 2-3 туынды беріп, олардың алғашқы шумақтары ғана алынып отырған. Одан қарағанда бір туындыны тұтас толық үйрену баланың тиянақты қалыптасуына, істі соңына жеткізе орындауына әсер етеді деп ойлаймыз. Әрі оқулықта алынған мәтін үзінді болса да, ой аяқталу керек, баланың ойын толық жүйелі жеткізуге дағдылануына да бұл әсер етеді. 1-сыныптың 26-сабағында Ә.Бәйсеуовтің «Бауырсақ» әнінен төмендегі үзінді берілген:

Әжем келді ауылдан,
Алақай-ау, алақай!
Әже бары жақсы ғой.
Қуанышы балақай.

Берілген шумақта ән тақырыбын ашатын бір тармақ жоқ. Сол сабақта З.Байделдинованың «Ақ дастархан» әні қосып ұсынылған. Бірінші сынып оқушысының 40 минутта екі әннің мәтінімен қатар жұмыс істеуі қиын, сондықтан бір әннің мәтінін ғана толығырақ алып, соның мәтінмен жұмыс жасау тиімді (Оразалиева, т.б., 2020).

1-сыныптың оқулығының алғашқа парағы Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Гимнімен басталады. Жалпы бастауыш сынып «Музыка» оқулықтарында әнұран туралы бірде-бір арнайы сабақ жоқ. Біз мақала жазу барысында Түркия мемлекетінің бастауыш сыныпқа арналған «Музыка» оқулықтарын арнайы талдап көрдік. 1-сыныптың алғашқы екі сабағы Мемлекеттік гимннің маңыздылығына, орындалу барысындағы оқушының өзін ұстауына, мәтіннің дұрыс айтылуына арналған (Bengü Keziban, и.др., 2019). Түркия мемлекетіндегі «Музыка» оқулықтары тек ана тілінде жазылған, бағдарлама музыкалық білімді ұлттық танымды негізге ала отырып қалыптастыруға бағытталған (Bengü Keziban, и.др., 2019).

Қазақстандағы үш тілде қатар білім беру талабы да оқулықтардың мазмұнын күрделендіріп жіберген. 1-сыныптың 3-сабағында бірден ағылшын, қазақ, орыс тілдерінде қатар берілген «Twinkle, twinkle, little star» әнінің мәтіні оқушылар үшін күрделі (Оразалиева, т.б., 2020). Twinkle етістігі 1-сынып оқушысының

сөздік қорында болмайды. Оның үстіне музыка пәні мұғалімі сияй, мерцай сияқты орыс тіліндегі етістіктерді оқушыға түсіндіру керек. Түсініксіз сөздер талданып, оқушы мәтінді дұрыс игермесе, бала санасы бұлыңғыр тартып, пәнге деген қызығушылығы азая бастайды. Бірінші сыныпта оқушының тек өз ана тілінде ғана білім алуы дұрыс деп есептейміз.

Оқулықтарды салғастыру үшін Folens баспасынан 2022 жылы 2-2 сыныптарға арналып шыққан ағылшын тіліндегі Info Music (Ақпартты музыка) оқулығын қарап шықтық (Patricia Flynn, et. all, 2022). Ішкі мазмұн арасындағы үлкен айырмашылықты есепке алмағанда, қазақ тілінде екі сыныптың оқулығы 240 бетті құраса, ағылшын тіліндегі оқулық 64 бетті ғана құрайды, төрт есе көп. Ағылшын тіліндегі Info Music пәннің атауында көрсетілгендефй, музыканы негізге ала отырып, баланың дүниетанымын кеңейтуге құрылған. Мәтін аз, баланың жас ерекшелігіне сай суретке басымдылық берілген.

Сондай-ақ, оқулықтағы әрбір сабаққа ұсынылған материалдар сол сабақтың мазмұнына мейлінше жақын құрылуы керек. 1-сынып оқулығының 7-сабағы «Мен мектеппен танысамын» деген тақырыпқа құрылған. Осы сабақтағы таудың суретін беріп, «Тауды суретте. Егер сен сол таудың басында тұрып төмен қарасаң, жердегілер қалай көрінер еді?» деген тапсырманың берілуі, оқушы зейінінін шашыратады (Оразалиева, т.б., 2020).. Сонымен қатар тұтас композиция толық талданбағандықтан, «Науқас қуыршақ» сияқты бала психологиясына ауыр әнді 1-сыныпта жекелеп ұсынуды да тиімді деп санамаймыз.

Қазіргі оқулықтардағы сапасыз аударманың салдарынан туындаған үлкен кемшілік – сөз тіркестерін калькалап тура аудару және қазақша сөйлемнің құрылымын бұзып жазу. 1-сыныптың 5-сабағы мынандай сұрақтармен басталған: Жұлдызша сенің өнерлі, әнші болғаныңды қалайды. Сенің сүйікті әнің қай ән? Сен білесің бе, осы әндерді кім жазады? (Оразалиева, т.б., 2020)..

Сенің сүйікті әнің қай ән? деген сөйлемде, ән сөзін екі рет қайталаудың орнына, Қандай әнді ұнатасың? десек дұрыс болады. Ал үшінші сөйлемнің құрылымы мүлдем қазақша емес. Сен білесің бе, осы әндерді кім жазады? деудің орнына Әннің әуенін кім жазады? десек жеткілікті.

4-сыныпта «Көк тудың желбіргені» «Ата-әже» «Қоғалы-ай», «Жау-жау, жаңбыр!» сияқты балаларға арналған әндер орынды ұсынылған. Мазмұны да, тілі де ұлттық мектепте оқитын баланың жасына лайық сәтті берілген. Бірақ оқулықта бір сабаққа арналып ұсынылған материалдың көлемі тым ауқымды. Қандай шебер мұғалім, белсенді сынып болса да, жарты сағатта үш бірдей әннің мәтінімен жұмыс істеу, оны талдап, шығармашылық жұмыс деңгейіне көтеру уақыт тұрғысынан мүмкін емес.

Әрбір сабақтан кейін берілген Таныстырылымды қалай жақсартар едім? деген бағалауға арналған сұрақтың өзі абстрактылы. Сонымен қатар, сабақтың «Бағалау» бөлігіне ешқандай өзгертілмей ұсынылып отырған үш сұрақ бар:

1. Сабақта берілген тапсырмаларды қалай орындадым?
2. Орындағанда қандай қиындықтарға тап болдым?

3. Өз дайындығымды қалай жақсартар едім?

Әрбір сабақты тек осы сұрақпен бағалап, қорытындылап отыру, оқушы түгіл оқытушысын да жалықтырады. Оқулықтағы материал жазылу керек болғаны үшін емес, сабақта нақты пайдалану үшін дайындалу керек. Тәжірибеге жарамсыз, қолданылмайтын элементтермен парақ санын толтыру, оқулықтың құндылығын азайтады.

Мысалы, 1-сынып оқулығының соңында оқулық картасы ұсынылған. Берілген кестенің соңғы бағанасы Негізгі біліктерге арналған. Әрбір бөлімнің бірінші сабағы мынандай негізгі білікті қамтиды: «Тосыннан қосыла отырып есіндегі қарапайым музыкалық материалды ұрмалы-шулы аспаптарда ойнап, ән айту». Сабақ мазмұны мен тапсырмаларына назар аударсақ, аталмыш білікпен арасындағы байланыс кейде сәйкес келмейді. Мысалы, 1-сабақтағы материалдар бұл білікті қалыптастыруға құрылмаған.

1-сыныптың 27-сабағында берілген «Қандай ырғақ?» әнінің музыкасын жазған оқулықта Е.Хасанғалиев десе, YouTube каналына қойылған онлайн сабақта К.Қуатбаев деп көрсетілген (<https://www.youtube.com/watch?v=JZtUcViOJYQ>). Білім бағдарламасы бойынша жасалған контенттерде мұндай қателіктерге жол берілмеу керек.

Бастауыш сыныптың 3-4 сыныптарына арналған оқулықтардың ортақ проблемасы сабақтардың күрделілігінде. Сабақтардың көбінде 5-7 тапсырма берілген. «Атадан қалған жауһар жыр» тақырыбындағы 4-сыныптың 11-сабағында жыр, жырау, жыршы терминдермен қабаттастыра терме, термешіні де қарау сабақты күрделендірген (Құлманов, т.б., 2019). Осы сабақтың ортасындағы 3-тапсырманың «Белгілі Бұқар жырау туралы ақпарат ізде» деген шарты да тым жалпы. Оқушыға берілетін тапсырма пәнге тура бағытталған болу керек, тым болмаса дереккөздері нақты ұсынылу керек. Бұқар жыраудың тарихтағы орнын, қайраткерлік келбетін, әдебиеттегі салған жолын санамалар болсақ, жырау жайлы сан түрлі материал табуға болады. Бастауыш сынып оқушысына ішінен пәнге қатыстысын іріктеп алу қиындық тудырады.

4-сынып 12-сабақта қатар берілген Естайдың «Құсни-Қорланы» мен халық әні «Қоғалы-айды» да біз логикалық байланыстыра алмадық. Сабақта сал, сері ұғымын қайталатып, Естай Беркінбайұлы туралы ақпаратты дереккөздерінен өздерің ізде дегенше, оқушыға оқулықта толық мәлімет берілу керек сияқты (Құлманов, т.б., 2019).. Сабақ ортасында бала қандай дереккөзіне жүгіне алады. Ондай оқулықтан тыс дереккөзін қарастыруды талап ететін тапсырмалар үй жұмысы ретінде ғана берілгені дұрыс сияқты.

Ал «Мамандығым – мақтанышым» атты 4-сыныптағы 14-сабақтағы мәтін 10-11 жастағы оқушының жас ерекшелігіне сай емес. Әрі «Мамандығым – мақтаным» атты өлең жолдарының, 3, 4-шумақтарында кейбір логикалық қателер де кеткен. Мысалы;

Аспаз болсаң керемет,
Одан артық не керек?

Дәмді, мәнді тағамдар
Қуанышқа бөлемек.
– Бұл кім?

– Аспаз. (Құлманов, т.б., 2019).

Біріншіден, алғашқы жолда, Аспаз болсаң керемет деп алып, соңында бұл кім деп сұрақ қояды. Екіншіден, дәмді тағам болса да, мәнді тамақ деген ұғым тіліміз де жоқ. Бұл өлеңнің авторы басқа, кітап авторы емес деп уәж айтуымыз мүмкін, бірақ оқулыққа мәтін таңдауда асқан сақтықпен қарауды да естен шығармауымыз керек.

Мәтінде тыныс белгісін қойған кезде де ыждағаттылық танытқан жөн. 4-сынып 15-сабақтың 1-тапсырмасында мынадай мәтін берілген: «Музыка – ғажап әлем. Музыканы кім жақсы көрмейді? Қазақ халқы әрқашан музыка өнеріне жақын болған». Екінші сөйлем мәтінге қарағанда, риторикалық сұрақтан тұрады. Бірақ тыныс белгісі дұрыс қойылмағандықтан, оқушылардан жауап күтіп тұрғандай әсер қалдырады (Құлманов, т.б., 2019:59)..

Осы сабақтың 3-тапсырмасында мәтіннен мынандай үзіндіні кездестіреміз: «Бір кезде ол аспаптың әдемі, нәзік дауысын естіп, тоқтап, аяғына дейін мұқият тыңдайды. Ұнаған аспабы – скрипка. Содан оның арманы скрипкашы болу екен». Мәтінде етістіктердің шақ категориясын дұрыс қолданбағандықтан, логикалық байланыс үзілген (Құлманов, т.б., 2019:61). Сондай-ақ осы сабақтың 4-тапсырмасында 1-сыныпта үйренген «Әнші балапан» әнінің қайта ұсынылуы, 16-сабақтың 2-тапсырмасында қайта қарастырылуы өзін ересек сынып сезіне бастаған оқушылардың үшін қызығушылығын оята қоймайтыны сөзсіз (Құлманов, т.б., 2019: 65). Спиральды оқытудың өзі оқушыны жалықтыратындай болмау керек.

4-сыныптың 17-сабағындағы 3-тапсырмада Мәскеудегі мергендер көтерілісі туралы жазылған орыс композиторы М.П.Мусоргскийдің «Хованщина» операсының, Норвегиялық Эдвард Григтің «Утросы» мен С. Еркінбековтің «Отан таңы» шығармаларына зерттеу жүргізіп, бір-бірімен салыстырып, талдау жүргізу 10 жасар бала түгіл, кәсіби музыкантқа да оңайға түспесі белгілі (Құлманов, т.б., 2019: 74). Бұл тапсырма бала жасына лайық емес деп есептейміз.

4-сынып «Музыка» оқулығында берілген итальяндық композитор Антонио Вивалдидің «Жыл мезгілдері» атты скрипкалық концертін талдаған 20-сабақты өте сәтті шыққан деп айта аламыз. Осындай күрделі шығарманы талдаудың өзі бір сабаққа жеткілікті деп ойлаймыз. Бірақ С.Еркінбековтің «Шат көңіл» атты әнінің қосылып берілуі сабақты сәтті қорытындылауға кедергі келтіріп тұр. Авторлар бір ғана оқулықта композитор С.Еркінбековтің «Дарқан дала», «Отан таңы», «Жалын биі», «Ақбұлақ». «Жел әуені», «Шат көңілі», «Асыл арман» сияқты шығармаларын қамтыған. Бір сыныпта бір адамның осынша шығармасын талдаудан гөрі әртүрлі композитор шығармаларын тақырыпқа сай қарастыра отырып, ол туралы ақпарат беру тиімдірек болар деп ойлаймыз.

4-сынып оқулығында А.Н. Скарбиннің «Прометей» симфониялық поэмасы,

америкалық композитор Ч. Айвздың «Ғарыш пейзажы», француз композиторы Дидье Маруанидің «Симфониясы» қатарлы күрделі шетелдік туындылар да берілген.

Нәтижелер. Мектеп табалдырығын жаңа аттаған 1-сынып оқушысы үшін крещендо, диминуэндо, интерпретация, марш, полька, тембр, акцент, регистр сияты терминдерді үш тілде игеріп, олардың терминдік мәнін меңгеру қиын. Оқулықтың арнайы музыкалық мектепке емес, жай орта мектепке бағытталып жазылғанын ескерсек, «Музыка» оқулығындағы терминдер жүйесі тым күрделі.

2-4-сынып оқулықтарында берілген динамика, остинато, лад, штрих, легато, нонлегато, сопрана, дискант, тенор, канон, увертюра, либеретто, сюита, симфониялық поэма, клавир, реквием, соната, партитура тәрізді күрделі музыкалық терминдердің бала жадында сақталып, игерілуі де қиын сияқты. Оқушы тек «Музыка» пәнімен айналыспайды. 4-сынып оқушысының өзінің ана тілімен қатар, ағылшын және орыс тілін, «Математика», «Әдебиеттік оқу», «Жаратылыстану», «Дүниетану», «Ақпараттық коммуникациялық технология», «Өзін-өзі тану», «Көркем еңбек» сияқты пәндерді де оқитынын ескерсек, баланың физикалық мүмкіндігін ескермеген мұндай ауыр жүктеме оның білімге деген қызығушылығын жоғалтады.

Қорытынды. Кез-келген ауыр жүктеме, сол пәнге салғыртықты тудырады. Оқушыда үйрендім, түсіндім, игердім деген іштей қанағаттанушылық сезімнің болмауы, оқуға деген ынтаны суыта беретінін ескеруіміз керек. Сондықтан да оқулық жазғанда барар межеміз айқын, көтерер жүгіміз де соған лайық болу керек. Оқулық бағдарлама негізінде жасалатындықтан, бағдарлама құрастырушы өз пәнін ғана емес, оқушы оқитын басқа пәнді де назарға алу керек. Бағдаламадағы тұтастық сақталуы оқушының функциональдық дамуына, материалды тиімді, жүйелі игеруіне тікелей ықпал етеді.

Ұсынылып отырған мақала гранттық қаржыландыру бойынша [ИРН: AR 08855878] «Оқу әдебиеттерінің тіліне, мәтіндік және мәтіннен тыс аппаратына қойылатын психолінгвистикалық талаптар» атты тақырып аясында жүргізілді.

Information about the authors:

Khassen Bota – Suleyman Demirel University, candidate of philological Sciences. Kaskelen, Kazakhstan;

Zhumabaeva Zh.T. – of the Institute of linguistics. A.Baitursynov, candidate of philological Sciences. Almaty, Kazakhstan;

Zh.Duisebekova – Suleyman Demirel University, Kaskelen, Kazakhstan, E-mail: hainagul.duisebekova@sdu.edu.kz, ORCID: 0000-0001-9546-9423.

ӘДЕБИЕТ:

<https://www.youtube.com/watch?v=JZtUcViOJYQ>.

İlkokul müzik ders kitabı. 1-sınıf. Yazarlar Metin Çelik, Yüce Efendioğlu, Hasan Özer, İdil Özkan. - Devlet Kitapları Birinci Baskı, 2019.

İlkokul müzik ders kitabı. 4-sınıf. Yazarlar Bengü Keziban Çalışkan, Eda Varlı Esen, Çağdaş Sevinç, Serap Tamay Tezcan. - Devlet Kitapları Birinci Baskı, 2019.

Info Music. 1st & 2nd Class Book. Patricia Flynn, Anne Pursell. - Folens Publishers, 2022.

Дүкенбай Н.С., Әміренов Ә.Д. Музыкалық білім беру теориясы. - Павлодар «Кереку», 2009. - 138 бет.

Музыка: Жалпы білім беретін мектептің 1-сыныбына арналған оқулық. / Оразалиева М.А., Омарова С.Қ. Алматы: Алматыкітап баспасы, 2020. -96 бет.

Музыка: Жалпы білім беретін мектептің 2-сыныбына арналған оқулық. / Құлманова Ш., Сүлейменова Б., Тоқжанов Т. -Алматы: Атамұра, 2017. -144 бет.

Музыка: Жалпы білім беретін мектептің 3-сыныбына арналған оқулық. / Құлманова Ш., Сүлейменова Б., Тоқжанов Т., Махамбетова Ж. -Алматы: Атамұра, 2018. -160 бет.

Музыка: Жалпы білім беретін мектептің 4-сыныбына арналған оқулық. / Құлманова Ш., Сүлейменова Б., Тоқжанов Т. -Алматы: Атамұра, 2019. -160 бет.

XX ғасыр басындағы қазақ тілі жөніндегі зерттеулер. Құрастырған О.Жұбаева. - Алматы:Қазығұрт, 2013. -664 б.

REFERENCES

Dukenbay N.S., Amrenov A.D. theory of music education. - Pavlodar “Kereku”, 2009. - page 138. Elementary school music textbook. 1-class. The authors are Metin Celik, Yüce Efendioğlu, Hasan Özer, İdil Özkan. - State Books First Edition, 2019.

Elementary school music textbook. 4-class. The authors are Bengü Keziban Çalışkan, Eda Varlı Esen, Çağdaş Sevinç, Serap Tamay Tezcan. - State Books First Edition, 2019.

<https://www.youtube.com/watch?v=JZtUcViOJYQ>.

Info Music. 1st & 2nd Class Book. Patricia Flynn, Anne Pursell. - Folens Publishers, 2022

Music: a textbook for the 1st grade of a comprehensive school. / Orazalieva M.A., Omarova S.K. Almaty: Almatykitap publishing house, 2020. -96 pages.

Music: a textbook for the 2nd grade of a comprehensive school. / Kulmanova Sh., Suleimenova B., Tokzhanov T. -Almaty: Atamura, 2017. -144 pages.

Music: a textbook for the 3rd grade of a comprehensive school. / Kulmanova Sh., Suleimenova B., Tokzhanov T., Makhambetova zh. -Almaty: Atamura, 2018. -160 pages.

Music: a textbook for the 4th grade of a comprehensive school. / Kulmanova Sh., Suleimenova B., Tokzhanov T. -Almaty: Atamura, 2019. -160 pages.

Research on the Kazakh language at the beginning of the XX century. Compiled By O. Zhubaeva. - Almaty: Kazygurt, 2013. -664 P.

Sel'skoe, lesnoe i rybnoe hozyajstvo v Respublike Kazahstan. 2017 – 2021. // Statisticheskij sbornik na kazahskom i russkom yazykah. Nursultan. 2019.

Zanyatost' v Kazahstane. 2017 – 2021. // Statisticheskij sbornik na kazahskom i russkom yazykah. Nursultan. 2019.

Zubareva Yu.V., Pilipenko L.M. Problemy vedeniya agrobiznesa i napravleniya ih resheniya // Fundamental'nye issledovaniya. - 2019. - № 12(4). – S. 858-862.

Moldashev A.B. APK Kazahstana: problemy razvitiya i poisk ih resheniya // Problemy agrorynka. – 2019. – №3. – S. 7-13.

Radhakrishna A., Satya Raju R.A Study on The Effect of Human Resource Development On Employment Relations // IUP Journal of Management Research. Business Source Complete. 2018.

Trudovye resursy. URL: [http:// https://ru.wikipedia.org/wiki/Трудовые_ресурсы](http://https://ru.wikipedia.org/wiki/Трудовые_ресурсы).

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

- Э.А. Абдыкеримова, А.Б. Туркменбаев, Б.У. Куанбаева, Г.Р. Кошанова**
КЕЙС ТЕХНОЛОГИЯЛАР - ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІГІН
БАҚЫЛАУ МЕН БАҒАЛАУДЫҢ ЗАМАНАУИ ФОРМАСЫ.....5
- Г. Ақан, С.К. Рахимжанова, С.К. Серикова**
ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ШЕТ ТІЛДІ ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ
БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ БОЙЫНДА ІЗГІЛІК ҚАСИЕТТЕРІН
ҚАЛЫПТАСТЫРУ.....23
- Д.О. Айтенова, А.П. Мынбаева, Д.Н. Байғутова**
ҚАРАХАН ДӘУІРІ ӘДЕБИЕТІН ЖЕКЕ ПӘН РЕТІНДЕ ОҚЫТУ.....37
- А.М. Елубай**
КОНЦЕПТУАЛДЫ ОҚЫТУ МЕН ТӘРБИЕ: ҚАЗАҚ ЖӘНЕ ТҮРІК
ТІЛДЕРІНДЕГІ ӘЙЕЛГЕ ҚАТЫСТЫ МАҚАЛ-МӘТЕЛДЕР.....45
- Ф.М. Ержанова, Ж.Б. Ибраева, С.К. Серикова**
ОРЫС ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ШЕТ ТІЛІ РЕТІНДЕ ОҚЫТУДЫҢ
БЕЛСЕНДІ ФОРМАЛАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ.....61
- Д.Б. Ешенкулова, С.Е. Манабаева, Г.А. Омарова, Г.Б. Мауленбердиева,
А.Б. Сикимбаева**
ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ӨЗДІК ОҚУ ІС-ӘРЕКЕТІН
БАСҚАРУҒА БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ДАЯРЛЫҒЫН
ҚАЛЫПТАСТЫРУ.....72
- С.Е. Жильгельдинов, Н.Б. Шамуратова, А.К. Кенжебаева,
Н.К. Тулемисова, Б.К. Сулейменова, Р.Б. Курманалинова**
ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ЖАҢА БІЛІМ БЕРУ ТӘЖІРИБЕСІ
РЕТІНДЕ.....87
- Ж. Изтаева, З. Смаилова, Г. Баусариева, С. Тлеубай, А. Касымбекова**
ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ НӨЛДІК ФОРМАНЫ ОҚЫТУДА АҚПАРАТТЫҚ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ.....98
- А.Б. Керімбердина, А.К. Садвакасова, Н.К. Наурызова**
ЖАСАНДЫ НЕЙРОНДЫҚ ЖЕЛІЛЕРДЕ ДЕРЕКТЕРДІ ӨҢДЕУДІҢ
ТӘЖІРИБЕЛІК БАҒЫТТАРЫ.....111

Ж.Б. Кдыралиева, Г.С. Балтабаева, İsmet Çetin, Ж. Ерахметқызы
ӘДЕБИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ
НЕГІЗДЕРІ.....120

Э.Қ. Қуандықова, Ш.Ш. Карбаева, А.Қ. Зиявдинова
ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚУЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ.....130

Г.Т. Курбанкулова, Ә.С. Стамбекова
БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ БІЛІМ ПЕДАГОГТЕРІНІҢ ҰЛТТЫҚ
ҚҰНДЫЛЫҚТАР БАҒДАРЫН ДАМУЫ МҮМКІНДІКТЕРІ.....141

А.К. Мамбеталиева, А.Т. Туралбаева
БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ БІЛІМ ПЕДАГОГТАРЫНЫҢ ЖАСАНДЫ
ИНТЕЛЛЕКТ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ҚОЛДАНУЫНЫҢ МАҢЫЗЫ.....155

М.Е. Рахметов, А.К. Садвакасова
ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ҚАШЫҚТЫҚТАН
ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ЭЛЕМЕНТТЕРІ БАР БІЛІМ БЕРУ
ПЛАТФОРМАЛАРЫ: МҮМКІНДІКТЕРІ МЕН
АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ.....166

**Б.К. Сансызбаева, Ж.Н. Бисенбаева, Н.С. Ашимова, А.Туреханова,
С. Рахимжанова**
ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ-ТАНЫМДЫҚ ТӘСІЛДЕР БОЛАШАҚ АҒЫЛШЫН
ТІЛІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ЛИНГВО-ӘДІСТЕМЕЛІК РЕФЛЕКЦИЯСЫН
ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ.....175

Б. Хасен, Ж. Жұмабаева
БАСТАУЫШ СЫНЫПҚА АРНАЛҒАН «МУЗЫКА» ОҚУЛЫҚТАРЫ
МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ПСИХОЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ТҮРҒЫДАН
ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЖАС ЕРЕКШЕЛІГІНЕ СӘЙКЕСТІГІ.....189

**А.К. Шашаев, А.А. Мақсұтова, Р.Ж. Мрзабаева, Г.С. Махарова,
М. Бақытқызы, Г.К. Шашаева**
ҚАЗАҚ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ АҒARTУШЫЛЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
ҚЫЗМЕТІ.....200

ЭКОНОМИКА

Ж.С. Абдрахманова, А.Б. Мотгаева, А.С. Бухатова, С.С. Ургушева
ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ БОЙЫНША МЕДИЦИНАЛЫҚ
ҚЫЗМЕТТЕР НАРЫҒЫН ЦИФРЛАНДЫРУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ.....215

Л.О. Абылкасимова ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТУРИЗМНІҢ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗГІ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ МЕН БОЛАШАҒЫ.....	229
Г.И. Ахметова, З.О. Иманбаева, Ж.Қ. Басшиева, Б.Б. Дуйсенбаева, Ш.Т. Нургалиева АҚТӨБЕ Өңірінде мал шаруашылығында кластерлік басқаруды дамыту.....	242
Г.Ж. Байбосынова, Б.О. Казыбаев, А.А. Адешова, С.А. Абилдаханова, А.Р. Калымбетова ҚАЗАҚСТАНДА КОРПОРАТИВТІК БАСҚАРУ СТРАТЕГИЯСЫН ІСКЕ АСЫРУДЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ.....	256
А. Бердибекова, Л.М. Муталиева, Л.М. Шаяхметова ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІШКІ ТУРИСТІК НАРЫҒЫНЫҢ ЖАҒДАЯТЫНА ТАЛДАУ.....	271
С.Т. Дошманова, Б.М. Таскарина, М.А. Тлеубергенова, Б.Ж. Болатова, А.М. Сапаргали ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҒЫЛЫМНЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫН ЖӘНЕ ОНЫҢ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАҒА ӘСЕРІН ТАЛДАУ.....	282
А.О. Жағыпарова, Ж.У. Тулегенова, Д.М. Мухияева, Г.К. Бекбусинова, Г.Б.Алина COVID 19-ДАҒДАРЫСЫ КЕЗІНДЕГІ САЛЫҚТЫҚ ӘКІМШІЛЕНДІРУДІҢ ТИІМДІЛІГІН ТАЛДАУ ЖӘНЕ БАҒАЛАУ.....	298
З.О. Иманбаева, К.Б. Сатымбекова, Б.И. Сатенов, З.А. Бигельдиева, А.Ж. Зейнуллина ӘЛЕУМЕТТІК ШЫҒЫНДАРДЫ ЕСЕПКЕ АЛУ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ ДАМУ ЖАҒДАЙЫНДА ТАЛДАУ.....	308
А.С. Кадырова, Н.Б. Давлетбаева, Ж.А. Бабажанова, М.С. Толысбаева, Е.А. Богданова ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ӨНЕРКӘСІБІНІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН ДАМУ.....	322
Б.С. Корабаев, Г.Д. Аманова, Г.Ж. Жумабекова, А.И. Естурлиева, Г.К. Исина ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ШЫҒЫНДАР ЕСЕБІ МЕН ТАЛДАУДЫ ДАМУДАҒЫ ЖАҢА АҚПАРАТТЫҚ-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖҮЙЕЛЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ.....	339

М.З. Қажыкен, З.Т. Сатпаева ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТҰТЫНУ СЕБЕТІНЕ ТАЛДАУ.....	359
Д.О. Қалдыбаева, Б.К. Исаева, Л.М. Шаяхметова ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АГРАРЛЫҚ САЛАСЫНА ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ЕНГІЗУ ТИІМДІЛІГІН БАҒАЛАУДЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ.....	374
С.Д. Мамбетова, Г.Д. Аманова, К.Ж. Сәдуақасова, Б.С. Қорабаев САЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕРІНЕ ЭЛЕКТРОНДЫҚ КОММЕРЦИЯНЫҢ БИЗНЕС-МОДЕЛЬДЕРІНІҢ ӘСЕРІ.....	389
М.Б. Молдажанов, М.А. Баяндин, З.А. Арынова, Б. Қуантқан, Т.В. Діба ҚОНАҚҮЙ ҰЙЫМДАРДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУЫН МОДЕЛДЕРДІҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ТӘСІЛДЕРІ.....	401
Ә.Ж. Сапарбаев, Е.Е. Гриднева, Г.Ш. Қалиақпарова, К.Ш. Сыздыкова, К.С. Алпысбаев «ЖАСЫЛ» ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ РЕСУРСТАРДЫ ҰТЫМДЫ ПАЙДАЛАНУ ЕЛДІҢ АЗЫҚ-ТҮЛІК ҚАУІПСІЗДІГІНІҢ БОЛАШАҒЫ РЕТІНДЕ.....	411
Р.Б. Сартова, Ж.А. Бабажанова, М.А. Жолаева, М.С. Толысбаева, А.Б. Тасмағанбетов АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ ЕҢБЕК РЕСУРСТАРЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ.....	425

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

- Э.А. Абдыкеримова, А.Б. Туркменбаев, Б.У. Куанбаева, Г.Р. Кошанова**
КЕЙС-ТЕХНОЛОГИИ - СОВРЕМЕННАЯ ФОРМА КОНТРОЛЯ И ОЦЕНКИ
УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ УЧАЩИХСЯ.....5
- Г. Акан, С.К. Рахимжанова, С.К. Серикова**
ФОРМИРОВАНИЕ ДОБРОДЕТЕЛЬНЫХ ХАРАКТЕРОВ У СТУДЕНТОВ
ПУТЕМ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В ВУЗЕ.....23
- Д.О. Айтенова, А.П. Мынбаева, Д.Н. Байгутова**
ПРЕПОДАВАНИЕ ЛИТЕРАТУРЫ КАРАХАНСКОЙ ЭПОХИ КАК
ОТДЕЛЬНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ.....37
- А.М. Елубай**
КОНЦЕПТУАЛЬНОЕ ОБУЧЕНИЕ И ВОСПИТАНИЕ: ПОСЛОВИЦЫ
И ПОГОВОРКИ О ЖЕНЩИНЕ НА КАЗАХСКОМ И ТУРЕЦКОМ
ЯЗЫКАХ.....45
- Ф.М. Ержанова, Ж.Б. Ибраева, С.К. Серикова**
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ ФОРМ И МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ
НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО.....61
- Д.Б. Ешенкулова, С.Е. Манабаева, Г.А. Омарова, Г.Б. Мауленбердиева,
А.Б. Сикимбаева**
ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К
УПРАВЛЕНИЮ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ
СТАРШЕКЛАССНИКОВ.....72
- С.Е. Жильгельдинов, Н.Б. Шамуратова, А.К. Кенжебаева,
Н.К. Тулемисова, Б.К. Сулейменова, Р.Б. Курманалинова**
ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК НОВАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ
ПРАКТИКА.....87
- Ж. Изгаева, З. Смаилова, Г. Баусариева, С. Тлеубай, А. Касымбекова**
ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ
ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ОБУЧЕНИИ НУЛЕВОЙ ФОРМЫ КАЗАХСКОГО
ЯЗЫКА.....98

А.Б. Керимбердина, А.К. Садвакасова, Н.К. Наурызова ПРАКТИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОБРАБОТКИ ДАННЫХ В ИСКУССТВЕННЫХ НЕЙРОННЫХ СЕТЯХ.....	111
Ж.Б. Кдыралиева, Г.С. Балтабаева, İsmet Çetin, Ж. Ерахметқызы ОСНОВЫ ЛИТЕРАТУРНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТЕХНОЛОГИИ.....	120
Э.К. Куандықова, Ш.Ш. Карбаева, А.Қ. Зиявдинова МЕТОДИКА ИЗУЧЕНИЯ ГЕОГРАФИИ.....	130
Г.Т. Курбанкулова, А.С. Стамбекова ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЦЕННОСТНОЙ ОРИЕНТАЦИИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	141
А.К. Мамбеталиева, А.Т. Туралбаева ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭЛЕМЕНТОВ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА БУДУЩИМИ УЧИТЕЛЯМИ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ.....	155
М.Е. Рахметов, А.К. Садвакасова ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПЛАТФОРМА С ЭЛЕМЕНТАМИ ДИСТАНЦИОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ КАЗАХСТАНА: ВОЗМОЖНОСТИ И ПРЕИМУЩЕСТВА.....	166
Б.К. Сансызбаева, Ж.Н. Бисенбаева, Н.С. Ашимова, А. Туреханова, С. Рахимжанова КРЕАТИВНО-КОГНИТИВНЫЙ ПОДХОД КАК МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ЛИНГВОМЕТОДИЧЕСКОЙ РЕФЛЕКСИИ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА.....	175
Б. Хасен, Ж. Жумабаева ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СООТВЕТСТВИЯ УЧЕБНИКОВ ПО ПРЕДМЕТУ «МУЗЫКА» ДЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ ВОЗРАСТНЫМ ОСОБЕННОСТЯМ УЧАЩИХСЯ.....	189
А.К. Шашаев, А.А. МаксUTOва, Р.Ж. Мрзабаева, Г.С. Махарова, М. Бақытқызы, Г.К. Шашаева ПРОСВЕТИТЕЛЬСКО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАЗАХСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ.....	200

ЭКОНОМИКА

- Ж.С. Абдрахманова, А.Б. Моттаева, А.С. Бухатова, С.С. Ургушева**
ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЦИФРОВИЗАЦИИ РЫНКА МЕДИЦИНСКИХ
УСЛУГ ПО ВОСТОЧНО-КАЗАХСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ.....215
- Л.О. Абылкасимова**
ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ.....229
- Г.И. Ахметова, З.О. Иманбаева, Ж.Қ. Басшиева, Б.Б. Дуйсенбаева,
Ш.Т. Нурғалиева**
РАЗВИТИЕ КЛАСТЕРНОГО УПРАВЛЕНИЯ В ЖИВОТНОВОДСТВЕ
АКТЮБИНСКОГО РЕГИОНА.....242
- Г.Ж. Байбосынова, Б.О. Казыбаев, А.А. Адешова, С.А. Абилдаханова,
А.Р. Калымбетова**
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА РЕАЛИЗАЦИИ СТРАТЕГИИ КОРПОРАТИВНОГО
УПРАВЛЕНИЯ В КАЗАХСТАНЕ.....256
- А. Бердибекова, Л.М. Муталиева, Л.М. Шаяхметова**
АНАЛИЗ КОНЪЮНКТУРЫ ВНУТРЕННЕГО ТУРИСТСКОГО РЫНКА
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....271
- С.Т. Дошманова, Б.М. Таскарина, М.А. Тлеубергенова, Б.Ж. Болатова,
А.М. Сапарғали**
АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ НАУКИ В КАЗАХСТАНЕ
И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА НАЦИОНАЛЬНУЮ ЭКОНОМИКУ.....282
- А.О. Жагышарова, Ж.У. Тулегенова, Д.М. Мухияева, Г.К. Бекбусинова,
Г.Б. Алина**
АНАЛИЗ И ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ НАЛОГОВОГО
АДМИНИСТРИРОВАНИЯ В ПЕРИОД КРИЗИСА COVID.....298
- З.О. Иманбаева, К.Б. Сатымбекова, Б.И. Сатенов, З.А. Бигельдиева,
А.Ж. Зейнуллина**
УЧЕТ СОЦИАЛЬНЫХ ИЗДЕРЖЕК И ИХ АНАЛИЗ В УСЛОВИЯХ
РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВА.....308
- А.С. Кадырова, Н.Б. Давлетбаева, Ж.А. Бабажанова, М.С. Толысбаева,
Е.А. Богданова**
РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРОМЫШЛЕННОСТИ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....322

- Б.С. Корабаев, Г.Д. Аманова, Г.Ж. Жумабекова, А.И. Естурлиева, Г.К. Исина**
ФОРМИРОВАНИЕ НОВЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ В РАЗВИТИИ УЧЕТА И АНАЛИЗА ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ЗАТРАТ.....339
- М.З. Кажыкен, З.Т. Сатпаева**
АНАЛИЗ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОЙ КОРЗИНЫ В КАЗАХСТАНЕ.....359
- Д.О. Калдыбаева, Б.К. Исаева, Л.М. Шаяхметова**
ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ВНЕДРЕНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В АГРАРНУЮ ОТРАСЛЬ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....374
- С.Д. Мамбетова, Г.Д. Аманова, К.Ж. Садуакасова, Б.С. Корабаев**
ВЛИЯНИЕ БИЗНЕС-МОДЕЛЕЙ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ НА НАЛОГОВЫЕ РИСКИ.....389
- М.Б. Молдажанов, М.А. Баяндин, З.А. Арынова, Б. Куанткан, Т.В. Диба**
МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К МОДЕЛИРОВАНИЮ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ГОСТИНИЧНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ.....401
- А.Д. Сапарбаев, Е.Е. Гриднева, Г.Ш. Калиакпарова, К.Ш. Сыздыкова, К.С. Алпысбаев**
«ЗЕЛЁНАЯ» ЭКОНОМИКА И РАЦИОНАЛЬНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РЕСУРСОВ КАК ПЕРСПЕКТИВА ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАНЫ.....411
- Р.Б. Сартова, Ж.А. Бабажанова, М.А. Жолаева, М.С. Толысбаева, А.Б. Тасмаганбетов**
ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ.....425

CONTENTS
PEDAGOGY

E. Abdykerimova, A. Turkmenbaev, B. Kuanbayeva, G. Kochanova CASE TECHNOLOGIES AS A MODERN FORM OF MONITORING AND EVALUATION OF PUPILS ACADEMIC ACHIEVEMENTS.....	5
G. Akhan, S. Rakhimzhanova, S. Serikova FORMATION OF VIRTUE CHARACTERS IN STUDENTS THROUGH TEACHING A FOREIGN LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.....	23
D. Aitenova, A. Mynbaeva, D. Baigutova TEACHING THE LITERATURE OF THE KARAKHAN ERA AS A SEPARATE DISCIPLINE.....	37
A.M. Elubay CONCEPTUAL EDUCATION AND UPBRINGING: PROVERBS AND SAYINGS ABOUT A WOMAN IN KAZAKH AND TURKISH.....	45
F. Yerzhanova, Zh. Ibrayeva, S. Serikova THE USE OF ACTIVE FORMS AND TEACHING METHODS AT THE LESSONS OF THE RUSSIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE.....	61
D.B. Yeshenkulova, S.E. Manabaeva, G.A. Omarova, G.B. Maulenberdieva, A.B. Sikimbayeva FORMATION OF THE READINESS OF FUTURE TEACHERS TO MANAGE INDEPENDENT LEARNING ACTIVITIES OF MAJOR GRADE STUDENTS.....	72
S.E. Zhilgeldinov, N.B. Shamuratova, A.K. Kenzhebayeva, N.K. Tulemisova, B.K. Suleimenova, R.B. Kurmanalinova DISTANCE LEARNING AS A NEW EDUCATIONAL PRACTICE.....	87
Zh. Iztayeva, Z.Smailova, G. Baussariyeva, S. Tleubay, A. Kassymbekova EFFICIENCY OF USING INFORMATION TECHNOLOGIES IN TEACHING THE ZERO FORM IN THE KAZAKH LANGUAGE.....	98
A. Kerimberdina, A. Sadvakassova, N. Nauryzova EXPERIMENTAL AREAS OF DATA PROCESSING IN ARTIFICIAL NEURAL NETWORKS.....	111

ZH.B. Kdyralieva, G.S. Baltabayeva, İsmet Çetin, ZH. Erakhmetova
FUNDAMENTALS OF LITERARY PEDAGOGICAL TECHNOLOGY.....120

E.K. Kuandykova, Sh.Sh. Karbaeva, A.K. Ziyavdinova
METHODOLOGY FOR STUDYING GEOGRAPHY.....130

G.T. Kurbankulova, A.S. Stambekova
OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT OF NATIONAL VALUE
ORIENTATION OF FUTURE PRIMARY EDUCATION TEACHERS.....141

A.K. Mambetalieva, A.T. Turalbayeva
THE IMPORTANCE OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE ELEMENTS
BY FUTURE PRIMARY EDUCATION TEACHERS.....155

M.E. Rakhmetov, A.K. Sadvakassova
EDUCATIONAL PLATFORM WITH ELEMENTS OF DISTANCE LEARNING
TECHNOLOGIES IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS
OF KAZAKHSTAN: FEATURES AND BENEFITS.....166

**B. Sansyzbayeva, Zh. Bissenbayeva, N. Ashimova, A. Turekhanova,
S. Rakhimzhanova**
CREATIVE-COGNITIVE APPROACH AS A METHODOLOGICAL BASIS
FOR THE FORMATION OF LINGUISTIC AND METHODOLOGICAL
REFLECTION IN FUTURE TEACHERS OF THE ENGLISH
LANGUAGE.....175

B. Hasen, Zh. Zhumabayeva
CORRESPONDENCE OF "MUSIC" TEXTBOOKS FOR PRIMARY SCHOOL
TO STUDENTS' AGE CHARACTERISTICS FROM A PSYCHOLINGUISTIC
POINT OF VIEW.....189

**A.K. Shashaev, A.A. Maksutova, R.Zh. Mirzabekova, G.S. Makharova,
M. Bakhytkyzy, G.K. Shashayeva**
EDUCATIONAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITY OF THE KAZAKH
INTELLIGENTSIA.....200

EKONOMICS

Zh.S. Abdrakhmanova, A.B. Mottayeva, A.S. Bukhatova, S.S. Urgusheva
EFFICIENCY OF DIGITALIZATION OF THE MEDICAL SERVICES
MARKET IN THE EAST KAZAKHSTAN REGION.....215

L. Abylkassimova
KEY TRENDS AND PROSPECTS OF ECOLOGICAL TOURISM
DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN.....229

G.I. Akhmetova, Z.O. Imanbaeva, Zh.K. Bashieva, B.B. Duysenbayeva, Sh.T. Nurgalieva DEVELOPMENT OF CLUSTER MANAGEMENT IN ANIMAL HUSBANDRY IN AKTOBE REGION.....	242
G.J. Baybosynova, B.O. Kazybayev, A.A. Adeshova, S.A. Abildakhanova, A.R. Kalymbetova THEORY AND PRACTICE OF CORPORATE GOVERNANCE STRATEGY IMPLEMENTATION IN KAZAKHSTAN.....	256
A. Berdibekova, L.M. Mutaliev, L.M. Shayakhmetova ANALYSIS OF THE CONJUNCTURE OF THE DOMESTIC TOURIST MARKET OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	271
S.T. Doshmanova, B.M. Taskarina, M.A. Tleubergenova, B.Zh. Bolatova, A.M. Sapargali ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF SCIENCE IN KAZAKHSTAN AND ITS IMPACT ON THE NATIONAL ECONOMY.....	282
A.O. Zhagyparova, Zh.U. Tulegenova, D.M. Mukhiyayeva, G.K. Bekbusinova, G. Alina ANALYSIS AND EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF TAX ADMINISTRATION DURING THE CRISIS COVID.....	298
Z.O. Imanbayeva, K. Satymbekova, B. Satenov, Z. Bigeldiyeva, A. Zeinullina ACCOUNTING FOR SOCIAL COSTS AND THEIR ANALYSIS IN THE CONDITIONS OF STATE DEVELOPMENT.....	308
A. Kadyrova, N. Davletbayeva, Z. Babazhanova, M. Tolysbayeva, Y. Bogdanova DEVELOPMENT OF THE INNOVATIVE POTENTIAL OF THE INDUSTRY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	322
B.S. Korabaev, G.D. Amanova, G.Zh. Zhumabekova, A.I. Yesturliyeva, G.K. Isina FORMATION OF NEW INFORMATION ECONOMIC SYSTEMS IN THE DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL COST ACCOUNTING AND ANALYSIS.....	339
M. Kazhyken, Z. Satpayeva THE ANALYSIS OF THE CONSUMER BASKET IN KAZAKHSTAN.....	359

D.O. Kaldybaeva, B.K. Isaeva, L.M. Shayakhmetova

THE MAIN DIRECTIONS OF ASSESSING THE EFFECTIVENESS OF THE INTRODUCTION OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....374

S.D. Mambetova, G.D. Amanova, K.Zh. Saduakassova, B.S. Korabaev

THE IMPACT OF E-COMMERCE BUSINESS MODELS ON TAX RISKS.....389

M. Moldazhanov, M. Bayandin, Z. Arynova, B. Kuantkan, T. Diba

METHODOLOGICAL APPROACHES TO MODELING THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF HOTEL ORGANIZATIONS.....401

A.D. Saparbayev, Y.E. Gridneva, G.Sh. Kaliakparova, K.Sh. Syzdykova, K.S. Alpysbayev

“GREEN” ECONOMY AND RATIONAL USE OF RESOURCES AS A PROSPECT FOR FOOD SECURITY OF THE COUNTRY.....411

R. Sartova, Z. Babazhanova, M. Zholayeva, M. Tolysbayeva, A. Tasmaganbetov

EFFICIENCY OF LABOR RESOURCES IN AGRICULTURE.....425

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

www: nauka-nanrk.kz

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Директор отдела издания научных журналов НАН РК *А. Ботанқызы*

Заместитель директор отдела издания научных журналов НАН РК *Р. Жәліқызы*

Редакторы: *М.С. Ахметова, Д.С. Аленов*

Верстка на компьютере *Г.Д. Жадырановой*

Подписано в печать 15.12.2022.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

27,5 п.л. Тираж 300. Заказ 6.